

De betekenis en geschiedenis van maskers

1. Betekenis en geschiedenis van het masker

Het masker is op vele manieren sterk verbonden met de geschiedenis en tradities van mensen en heeft meerdere diepere betekenissen. Ons woord 'persoon' is afgeleid van het Latijnse woord 'persona', dat masker betekent en betrekking heeft op de essentie van iemands persoonlijkheid, identiteit. Als een mens een masker draagt blijft zijn identiteit verborgen en geeft de expressie van het masker een nieuwe identiteit. Deze verandering is vaak imposanter en dramatisch. Het masker is een voorwerp, een laag materiaal, waarmee het gezicht voor een poosje helemaal of voor een deel kan worden bedekt. Mensen zetten een masker op om zich te vermommen, om zichzelf er feestelijk uit te laten zien, om zich te beschermen, er bestaan rituelen en gebruiken met maskers. Bij velerlei gelegenheden – positieve en negatieve – speelden en spelen maskers een grote rol. In de verschillende culturen heeft het masker een lange geschiedenis. Een paar opvallende voorbeelden worden hier beschreven.

1.1. Doodsmaskers - Masker van Toetanchamon

In 1922 werd het ongeschonden graf van de jonge farao Toetanchamon van het Oude Egypte ontdekt door de archeoloog Howard Carter. Het meest waardevolle uit zijn graf was het masker dat op de mummie van de farao zat.

Het 3.500 jaar oude gouden doodsmasker van Toetanchamon is wereldberoemd. Het mummificeren zorgde dat het lichaam bewaard bleef, zodat het de ziel kon ontvangen, en zorgde dat de dode farao op de god Osiris ging lijken.

Het masker toont Toetanchamon als Osiris. Het is waarschijnlijk ook een reproductie van het gezicht van de jonge koning. Het oude gebruik van doodsmaskers komt ook in andere culturen voor.

De betekenis en geschiedenis van maskers

1.2. Maskers ter bescherming

Maskers worden ook ingezet ter bescherming. Het pestmasker werd gedragen ter bescherming tegen de besmettelijke ziekte de pest. Tijdens oorlogen dragen bijvoorbeeld soldaten maskers om zich te beschermen tegen dodelijke gassen. Bij medische behandelingen worden maskers gebruikt: ter bescherming van het gezicht tijdens bestralingen. En de brandweer trekt brandende gebouwen in met maskers op, tegen de rookontwikkeling, gassen en het stof. Ook duikers dragen een pak met een masker om onder water te kunnen ademen. In bepaalde beroepen zijn maskers voorgeschreven, denk aan het spuiten met verf en in de bouw. Het schoonheidsmasker, een gelei die op het gezicht wordt aangebracht, brengt voedingsstoffen in het gezicht waarmee de gevolgen van droogte, vuile lucht en van veroudering worden bestreden. In ons hoofd zitten vitale functies (hersenen, ademen, eten) die beschermd moeten worden tegen invloeden.

Pestmasker

Het zgn. pestmasker werd in de middeleeuwen door artsen gedragen bij de behandeling van de pest.

De neus werd volgestopt met kruiden. In de veronderstelling zichzelf op deze manier tegen de gevreesde ziekte te beschermen.

Gasmasker

Gasmaskers worden in vredessituaties gebruikt om brandweermensen tegen gifstoffen te beschermen, en in oorlogssituaties om bevolking en militairen te beschermen tegen strijdgassen. Tegen rook en verbrandingsgassen zoals koolmonoxide bieden gasmaskers geen bescherming.

De betekenis en geschiedenis van maskers

1.3. Feestmaskers - Carnaval en Halloween

Carnaval

Maskers spelen een rol bij bepaalde feestdagen. Bij het volksfeest Carnaval horen eet- en verkleedpartijen. Het feest begint op 11 november. 11 is van oudsher het getal van dwazen en gekken. En 11 november is precies 40 dagen voor 21 december, de kortste dag. Van oorsprong is het een religieus (katholiek) feest. Tijdens Carnaval wordt er ongeremd gefeest en gegeten, voorafgaande aan de vastentijd (voor Pasen).

Carnaval wordt in de wereld op heel veel verschillende manieren gevierd. Het Nederlandse Carnaval is heel anders dan het Carnaval in Rio de Janeiro of het Carnaval van

Venetië. Wat wel overal hetzelfde is dat mensen met Carnaval uit het keurslijf breken, uit de band springen: zich even niet willen houden aan de dagelijkse regels en wetten. Met Carnaval onttrekken mensen zich aan armoede en aan hoog en laag in de samenleving. Mensen doen zich anders voor: verkleeden zich en dragen gekke of juist mooie maskers.

Halloween

Halloween wordt sinds enige jaren ook in Nederland gevierd, maar vroeger vooral alleen in Ierland, Groot-Brittannië, de Verenigde Staten en Canada. Hallows Eve is de avond voor Allerheiligen, 1 november. In de Iers-Keltische kalender begon het jaar op 1 november, dus was 31 oktober oudejaarsavond. De oogst was binnen, het zaaigoed voor het volgende jaar lag klaar en dus was er even tijd voor een vrije dag. In Groot-Brittannië werd Halloween vooral door de Kelten gevierd. De geesten die uit dode mensen op zouden rijzen, werden aangetrokken door voedsel voor hen neer te leggen. Om de boze geesten af te weren droegen de Kelten maskers. In Amerika duikt de pompoen lantaarn op, die in de hele wereld het bekendste gezicht van Halloween is geworden.

De betekenis en geschiedenis van maskers

1.4. Maskers van superhelden – fictieve karakters

Een superheld is een fictief karakter dat veel voorkomt in strips, films en tv-series. Het gaat om een held met superkrachten of andere bovenmenselijke eigenschappen. Bekende superhelden zijn Superman, Spider-Man, Zorro en Batman. Superhelden hebben een geheime identiteit en werken over het algemeen onder een andere naam om te voorkomen dat hun vrienden en familie doelwit worden van hun vijanden. Hun kostuums zijn het handelsmerk van de superhelden. Bij het kostuum hoort een masker, dat ze een nieuwe identiteit geeft.

De maskers zijn soms klein rond de ogen, of bedekken het hele gezicht. In de wereldberoemde sciencefiction tv-serie Star Trek, over de volgende generatie en bewoners van andere planeten, worden ook kostuums en maskers gedragen waardoor je je in het fictieverhaal kunt verplaatsen.

De betekenis en geschiedenis van maskers

1.5. Theatermaskers

In het vroegere Rome en Griekenland gebruikten acteurs maskers om de personificatie met hun rol te vergemakkelijken. In China en Japan gebruiken acteurs in het traditionele theater nog steeds maskers.

In de westerse samenleving worden in het theater bijna geen maskers meer gedragen. Soms nog wel in operettes en opera's. De harlekijn is een heel bekend personage uit de Commedia dell'arte, een Italiaanse vorm van volkstoneel. Hij verbergt zijn gezicht achter een zwart halfmasker. De harlekijn was een voorloper van de hedendaagse clown. In het Nederlands wordt de komische harlekijn ook paljas genoemd, maar

er zijn ook tragische harlekijnen. De harlekijn is door beroemde kunstenaars geschilderd, zoals door Picasso en Paul Cezanne.

De betekenis en geschiedenis van maskers

1.6. Culturele maskers – maskers uit Afrika

Maskers zijn een heel belangrijk onderdeel van de Afrikaanse cultuur. Ze worden daar niet gebruikt om te verkleden. Het [Afrikaans masker](#) dient als middel om de geest van de voorouder te laten spreken. De betekenis van het masker is niet gemakkelijk uit te leggen. Het masker bepaalt in Afrika namelijk niet als enige de verschijning van de persoon die het draagt. Het gaat om de totale verschijning, dus ook om de kleding en de attributen die erbij horen en in de hand worden gehouden. Elk [Afrikaans volk](#) heeft zijn eigen type maskers, met een eigen betekenis en een eigen gebruik. Die kunnen sterk van elkaar verschillen. De [Afrikaanse maskers](#) worden gemaakt met natuurlijke materialen zoals hout, touw, gras, haar, veren, vezels, dierenhuid en aardewerk.

Afrikaanse maskers worden in de [Afrikaanse cultuur](#) beschouwd als de rustplaats van oude geesten. Ze bevatten de sleutel die de levende wereld verbinden met de dode. In de westerse wereld zijn 'ik' en 'jij' een duidelijke zaak. Maar voor Afrikanen ligt dat anders. 'Ik' is daar omgeven door geesten met wie het 'ik' praat en die het 'ik' vormen. Wie een [Afrikaans masker](#) opzet verandert als persoon. Je krijgt dan niet alleen een ander gezicht, maar verdwijnt en verandert in de geest van het masker en neemt de eigenschappen en het gedrag van deze geest aan.

Gezag, macht en orde gaan hand in hand met rituelen. Ook bij ons. Denk aan de gouden koets op Koninginnedag en aan de toga van de rechter. De [Afrikaanse maskers](#) zijn geesten die in de dorpen aan alles en iedereen structuur en leiding geven. Geesten tegenspreken kan niet in de [Afrikaanse traditie](#).

Er zijn mannelijke en vrouwelijke maskers. Mannelijke zien er vaak dreigend uit en hebben soms iets dierlijks. Bijvoorbeeld ronde, open en uitpuilende ogen. En agressief, met vaak een open mond met duidelijk zichtbare tanden. Vrouwelijke maskers hebben hun ogen juist vaak neergeslagen. Sommige [volken in Afrika](#) hebben bijzondere vrouwelijke maskers met een smal fijn gezicht, een kleine mond een scherpe lange neus en een ingewikkeld kapsel. Vaak zijn ze wit want dat is de kleur van schoonheid en van het dodenrijk. Wit is ook moedermelk, wat symbool staat voor alles wat goed en gezond is. Opvallend is dat vrouwelijke maskers niet door vrouwen gedragen mogen worden. Het dragen van maskers is in Afrika een mannenzaak. Uitzondering hierop zijn de zwarte [Sowei-maskers van het volk de Mende](#). Alleen vrouwen mogen die dragen en ermee dansen.

Afrikanen hebben altijd de overeenkomst gezien tussen de mens en het dier. [Diermaskers en diermensmaskers](#) komen dan ook opvallend vaak voor. Aan veel van die maskers kun je vaak niet meer zien of het om een mens of een dier gaat. Er zijn ook maskers die alleen dieren uitbeelden; die maskers praten niet maar slaken alleen kreten uit zoals de dieren. Het gebruik van maskers heeft te maken met rituelen en initiaties, waarbij bijvoorbeeld jonge leden volledig lid van de stam worden. Er zijn vruchtbaarheidsrites om het geboortecijfer te laten stijgen en bij begrafenissen worden maskers gedragen. Het maskerwezen heeft dan ook de taak om een dwalende dode de weg te wijzen en bij een verdachte doodsoorzaak de familie en de gemeenschap te zuiveren.

Pablo Picasso, James Ensor, George Braque en Matisse lieten zich door Afrikaanse maskers en [Afrikaanse kunst](#) inspireren.